

วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาคืออะไร?

What is the object of criminal proceedings?

กรรภิรมย์ โกมลารชุน*

■ บทนำ

“วัตถุแห่งคดี” อาจจะเป็นถ้อยคำที่ไม่คุ้นหูนักกฎหมายไทยเท่าใดนัก แต่เรื่องวัตถุแห่งคดีไม่ใช่เรื่องที่นักกฎหมายไทยไม่รู้จักแน่นอน เพราะวัตถุแห่งคดี คือ 1) ขอบเขตของอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และ 2) ขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา

วัตถุแห่งคดี คือ ขอบเขตของอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หมายความว่า สิ่งใดที่อยู่ในขอบเขตวัตถุแห่งคดี แม้จะมีได้ปรากฏในคำฟ้อง ศาลก็มีหน้าที่ต้องพิจารณาให้ครบถ้วน สิ่งที่เกิดขึ้นเลยออกไปจากวัตถุแห่งคดี แม้จะปรากฏในคำฟ้อง ศาลก็ไม่มีหน้าที่ต้องพิจารณาพิพากษาไปถึง

วัตถุแห่งคดี คือ ขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา หมายความว่า สิ่งใดที่อยู่ในขอบเขตวัตถุแห่งคดี แม้จะมีได้ปรากฏในคำพิพากษา ก็ไม่อาจนำไปดำเนินคดีอาญาอีกได้หลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว สิ่งใดที่เกิดขึ้นเลยออกไปจากวัตถุแห่งคดี แม้จะปรากฏอยู่ในคำพิพากษา ก็ยังอาจถูกนำมาดำเนินคดีอาญาได้อยู่หลังจากที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว

ตัวอย่าง 1 นาย ก. ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานยิงปืนโดยใช่เหตุในเมือง (มาตรา 376 ป.อ.) ต่อมาเมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า ในวันนั้น นาย ก. ได้ฆ่า นาย ต. ตายด้วยกระสุนปืนนัดนั้นด้วย ศาลจะพิพากษาลงโทษนาย ก. ฐานฆ่าผู้อื่น (มาตรา 288 ป.อ.) ซึ่งโจทก์มิได้บรรยายมาในคำฟ้องได้ด้วยหรือไม่?

* อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, Dr.iur. (Magna cum laude) (University of Bonn), LL.M. (Magna cum laude) (University of Bonn), น.ม. (กฎหมายอาญา) (ธรรมศาสตร์), น.บ.ท., น.บ. (ธรรมศาสตร์).

ในบทความเรื่องนี้ สำหรับถ้อยคำที่เป็นศัพท์เทคนิค ผู้เขียนพยายามระบุทั้งคำภาษาไทยและคำภาษาอังกฤษเพื่อหวังให้อ่านสามารถไปใช้ค้นคว้าต่อได้ ส่วนถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรมดา ผู้เขียนได้ระบุคำภาษาอังกฤษไว้บ้างทั้งนี้เพื่อความเข้าใจตรงกัน.

ตัวอย่าง 2 นาย ก. ถูกฟ้องว่าขโมยโทรศัพท์มือถือของนาย ต. ไป (มาตรา 334 ป.อ.) จนถูกศาลพิพากษาเสร็จเด็ดขาดลงโทษไปแล้ว ต่อมา มีข้อเท็จจริงปรากฏเพิ่มเติมว่า นาย ก. ได้ใช้กำลังประทุษร้ายร่วมด้วยในการขโมยครั้งนั้น อัยการจะฟ้องนาย ก. ฐานชิงทรัพย์ (มาตรา 339 วรรคแรก ป.อ.) ได้หรือไม่?

ตัวอย่าง 3 นาย ก. ถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดฐานฆ่าลูกตนเองตาย โดยใช้มีดแทงลงไปลำตัวของทารก (มาตรา 288 ป.อ.) จนศาลพิพากษาเสร็จเด็ดขาดลงโทษนาย ก. แล้ว ความปรากฏภายหลังว่า ก่อนหน้านั้นนาย ก. จะลงมือฆ่าลูกตนเองนั้น ได้พยายามทำให้นางสาว ป. แท้งลูกโดยการกระโดดถีบลงไปที่บริเวณหน้าท้องของนางสาว ป. แต่เด็กคลอดออกมามีชีวิต อัยการจะฟ้องนาย ก. เป็นความผิดฐานพยายามทำแท้ง (มาตรา 303 ประกอบมาตรา 80 ป.อ.) อีกได้หรือไม่?

ตัวอย่าง 4 นาย ก. ถูกฟ้องในความผิดฐานขโมยโทรศัพท์มือถือของนาย ต. มา (มาตรา 334 ป.อ.) ข้อเท็จจริงในชั้นพิจารณาฟังได้ว่า ความว่า จำเลยไม่ได้ขโมย แต่รับเอาโทรศัพท์มาจากขโมยอีกต่อหนึ่ง อันเป็นความผิดฐานรับของโจร (มาตรา 357 ป.อ.) ศาลจะลงโทษนาย ก. ตามความผิดฐานรับของโจรได้หรือไม่?

ตัวอย่าง 5 นาย ข. ถูกฟ้องเป็นจำเลยในความผิดฐานใช้ให้นาย ก. ไปขโมยหนังสือคำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของนาย ต. (มาตรา 334 ประกอบมาตรา 84 ป.อ.) ความปรากฏในชั้นพิจารณาว่านาย ข. มิได้ใช้ให้นาย ก. ไปกระทำความผิด แต่ไปร่วมกระทำความผิดกับนาย ก. ต่างหาก (มาตรา 334

ประกอบมาตรา 83 ป.อ.) ศาลจะพิพากษาลงโทษนาย ก. ตามความผิดที่พิจารณาได้หรือไม่?

ปัญหาตามตัวอย่างทั้ง 5 เป็นปัญหาเรื่องวัตถุแห่งคดีทั้งสิ้น หากเราวินิจฉัยว่าการยิงปืนโดยใช้เหตุในเมืองกับการฆ่านาย ต. ตามตัวอย่าง 1 อยู่ในวัตถุแห่งคดีเดียวกัน ศาลจะต้องลงโทษนาย ก. ตามมาตรา 288 ด้วย แม้ว่าโจทก์จะมีได้บรรยายการฆ่านาย ต. มาในคำฟ้องเลย หรือหากเราวินิจฉัยในตัวอย่าง 3 ว่าการใช้มีดแทงลงไปที่ตัวทารกและการกระโดดถีบไปที่หน้าท้องของนางสาว ป. เป็นวัตถุแห่งคดีเดียวกัน โจทก์จะฟ้องนาย ก. ฐานพยายามทำให้ผู้อื่นแท้งลูกอีกไม่ได้ เพราะได้เกิดสภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำ (Sperrwirkung/ barrier effect) เพราะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในวัตถุแห่งคดีนั้นแล้ว โดยไม่ต้องคำนึงว่าศาลในคดีแรกได้พิจารณาถึงการกระโดดถีบไปที่หน้าท้องของนางสาว ป. หรือไม่ แต่หากเราวินิจฉัยในทางตรงกันข้ามว่าการใช้มีดแทงลงไปที่ตัวทารกและการกระโดดถีบไปที่หน้าท้องของนางสาว ป. เป็นคนละวัตถุแห่งคดีกัน โจทก์ก็สามารถฟ้องนาย ก. ฐานพยายามทำให้ผู้อื่นแท้งลูกได้

วัตถุแห่งคดีจึงเป็นหัวใจของการดำเนินคดีอาญา ศาลจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอะไรบ้าง ขึ้นอยู่กับขอบเขตของวัตถุแห่งคดีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาจะกว้างขวางเพียงใด ขึ้นอยู่กับขอบเขตของวัตถุแห่งคดี การศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดีจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

■ องค์ประกอบของวัตถุแห่งคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน (Strafprozessordnung – StPO) บัญญัติไว้ชัดเจนในมาตรา 264 ใจความสำคัญว่า ขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาของศาลคือ บุคคลผู้ถูกฟ้อง และการกระทำ (Tat/ act) ที่ถูกฟ้อง นักกฎหมายเยอรมันจึงสามารถกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า องค์ประกอบของวัตถุแห่งคดีคือ บุคคลผู้ถูกฟ้อง เป็นองค์ประกอบด้านบุคคล (subject) และการกระทำที่ถูกฟ้อง เป็นองค์ประกอบด้านวัตถุ (object)² นักกฎหมายเยอรมันมีปัญหาที่ต้องขบคิดเพียงแค่ว่า การกระทำตามความหมายของมาตรา 264 หมายถึงอะไร และมีขอบเขตกว้างแคบเพียงใด แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยไม่มีบทบัญญัติทำนองนี้ เราจึงต้องวิเคราะห์เอาจากบทบัญญัติใน ป.วิ.อ. เท่านั้นที่มีปรากฏอยู่

โดยเหตุผลของเรื่องแล้ว วัตถุแห่งคดีในคดีอาญาของไทยก็น่าจะประกอบไปด้วยด้านบุคคลและด้านวัตถุเช่นกัน³ ด้านบุคคลของวัตถุแห่งคดี คือ บุคคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้แต่เฉพาะบุคคลที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยเท่านั้น จะไปพิจารณาพิพากษาไปถึงบุคคลอื่นที่มีได้ถูกฟ้อง

มิได้ ระหว่างการพิจารณาคดีจะมีการเปลี่ยนตัวจำเลยก็ได้ หรือจะเอาตัวพยานบุคคลมาเป็นจำเลยก็ได้

สำหรับด้านวัตถุของวัตถุแห่งคดีเป็นเรื่องที่มีปัญหาต้องพิจารณาว่าคืออะไรกันแน่ ป.วิ.อ. มิได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่าศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาอะไรได้บ้าง และก็มีได้บัญญัติไว้ชัดเจนว่า สภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำที่เกิดจากสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา⁴ มีขอบเขตกว้างขวางเพียงใดอย่างไรก็ตาม เราพอจะกล่าวได้ว่าบทบัญญัติใน ป.วิ.อ. ที่น่าจะกล่าวถึงวัตถุแห่งคดีด้านวัตถุได้แก่ มาตรา 39 (4) มาตรา 158 (5) และมาตรา 192

มาตรา 39 (4) ป.วิ.อ. บัญญัติถึงขอบเขตของสภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำได้ สภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำ หรือที่มาตรา 39 (4) เรียกว่าสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับ เกิดขึ้นเมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง ดังนั้นตามมาตรานี้ ความผิดซึ่งได้ฟ้อง ก็อาจจะเป็นวัตถุแห่งคดีในคดีอาญา

มาตรา 158 (5) ป.วิ.อ. บัญญัติว่า ฟ้องต้องบรรยายถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำ

² Eb. Schmidt, LehrK I, marginal no. 246 et seqq.; Beling, § 28, p. 112; Kindhäuser, § 25, marginal no. 2; Peters, § 50, II., 4., b); Roxin/Schünemann, 20, marginal no. 3 et seqq.

³ ไพโรจน์ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549), พิมพ์ครั้งที่ 8, น. 569-574 ที่อธิบายไว้เช่นกันว่า วัตถุแห่งคดีประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ การเป็นบุคคลเดียวกัน และการเป็นการกระทำเดียวกัน เพียงแต่อธิบายไว้ในส่วนของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเท่านั้น.

⁴ สภาพที่ไม่อาจดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นผลที่เกิดจากสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหา ส่วนสภาพที่ไม่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีกต่อไป และสภาพที่อาจบังคับคดีได้ เป็นผลที่เกิดจากสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ ไพโรจน์ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญา, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549), พิมพ์ครั้งที่ 8, น. 566-567.

นั้น ๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควร เท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี มาตราบัญญัติถึงหัวใจของคำฟ้องว่า ต้องมีการกระทำของจำเลยที่โจทก์อ้างว่าเป็นความผิดอาญา ดังนั้นตามมาตรานี้ ด้านวัตถุของวัตถุแห่งคดีก็อาจจะเป็นการกระทำ

อนึ่ง ศ.ดร.คณิต ณ นคร⁵ ให้ความเห็นโดยอาศัยมาตรา 158 (5) นี้ไว้ว่า ข้อหาคือ วัตถุแห่งคดี เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ความเห็นของ ศ.ดร.คณิต เป็นความเห็นที่ถูกต้อง แล้วในแง่ความหมายของวัตถุแห่งคดี⁶ อย่างไรก็ตาม การใช้ถ้อยคำเรียกด้านวัตถุของวัตถุแห่งคดี หรือเรียกข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดว่า ข้อหา อาจก่อให้เกิดความสับสนได้ ถ้อยคำว่า ข้อหา ในปัจจุบันน่าจะเป็นที่ยึดแล้วโดยอาศัยมาตรา 134/4 ว่า หมายถึง ฐานความผิด มิใช่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

สุดท้าย มาตรา 192 ที่บัญญัติถึงขอบเขตการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ก็มีได้กล่าวว่าสิ่งใดคือด้านวัตถุของวัตถุแห่งคดี กลับดที่ จะกล่าวถึงกรรมของกริยาเสียเฉย ๆ มิได้ บัญญัติให้ชัดเจนลงไปว่า ห้ามพิพากษาหรือสั่ง อะไร เกินคำขอ คำว่า “คำขอ” ก็มีใช้กรรมของกริยา เพราะถ้อยคำว่า “เกินคำขอ” เป็นคำวิเศษณ์ของประโยค อย่างไรก็ตาม หากได้พิจารณาวรรคถ้อย ๆ ไปของมาตรา 192 ก็จะพบว่า กฎหมายพูดถึง ข้อเท็จจริง อยู่ตลอดเวลา “ถ้าศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงตามที่ปรากฏในการ

พิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริงดังที่กล่าวในฟ้อง ...“ หรือ” ในกรณีที่ข้อแตกต่างนั้นเป็นเพียงรายละเอียด ...“ หรือว่านี่คือด้านวัตถุของวัตถุแห่งคดีที่เรากำลังค้นหา?”

แม้เราจะมีได้คำตอบที่ชัดเจนจากการพิจารณามาตราทั้งสามใน ป.วิ.อ. ว่าด้านวัตถุของวัตถุแห่งคดีคือสิ่งใด แต่มีสิ่งหนึ่งที่เราสามารถตัดออกไปได้โดยรวดเร็วว่าไม่ใช่วัตถุแห่งคดีแน่นอน สิ่งนั้นคือฐานความผิด หากวัตถุแห่งคดีคือฐานความผิด จำเลยที่ถูกฟ้องว่าฆ่า นาย ต. ตายโดยประมาท และศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วว่าจำเลยมีความผิด อาจถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ฐานฆ่า นาย ต. โดยเจตนาได้ (หากมีพยานหลักฐานปรากฏขึ้นในภายหลังว่าเขาประสงค์ให้ นาย ต. ตาย) เพราะความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา กับความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยประมาทเป็นคนละฐานความผิดกัน จึงเป็นวัตถุแห่งคดีที่ต่างกัน หากเป็นเช่นนั้นจริง หลัก ne bis in idem จะไร้ความหมายทันที สิทธิของผู้ที่ถูกศาลพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในอันที่จะได้รับการคุ้มครองจากรัฐมิให้ถูกดำเนินคดีหลายครั้ง ก็จะถูกละเมิดโดยไม่มีที่สิ้นสุด

■ การถือขอบเขตวัตถุแห่งคดี

วัตถุแห่งคดีมีภารกิจ 2 ประการใหญ่ ๆ วัตถุแห่งคดีกำหนดขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล และขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา

⁵ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (วิญญูชน: กรุงเทพฯ, 2549) พิมพ์ครั้งที่ 8, น. 194.

1. การกึ่งในการกำหนดขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมีขอบเขตกว้างขวางเท่ากับขอบเขตของวัตถุแห่งคดี สิ่งใดก็ตามที่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีที่ปรากฏในคำฟ้อง ศาลมีหน้าที่จะต้องพิจารณาพิพากษา สิ่งใดที่ไม่ได้อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดี ศาลจะไป พิจารณาพิพากษาไม่ได้ มิเช่นนั้นจะขัดต่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้อง นอกจากนั้น สิ่งใดแม้จะมีได้ระบุไว้ในคำฟ้อง แต่อยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีที่ปรากฏในคำฟ้อง ศาลก็มีหน้าที่ต้องพิจารณาพิพากษาคดีด้วย⁶

2. การกึ่งในการกำหนดขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา

คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในวัตถุแห่งคดีก่อให้เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเฉพาะต่อสิ่งที่อยู่ในวัตถุแห่งคดีเท่านั้น การดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยวัตถุแห่งคดีเดิมต่อผู้กระทำความผิดคนเดิมย่อมต้องห้ามตามกฎหมาย ไม่ว่าศาลจะได้พิจารณาพิพากษาไปถึงสิ่งนั้นหรือไม่ก็ตาม ส่วนสิ่งใดที่ไม่ได้อยู่ภายในวัตถุแห่งคดีย่อมไม่เกิดมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายขึ้น และการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดในเรื่องนั้นย่อมสามารถกระทำได้อีก การกึ่งประการนี้ของวัตถุแห่งคดีเกิดจากหลัก ne bis in idem หรือ

ข้อห้ามการดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดียวกันหลังมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด⁷

■ วัตถุแห่งคดีกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หลักกฎหมายเรื่อง “วัตถุแห่งคดี” เกี่ยวข้องกับคุณค่าหลาย ๆ ประการของกฎหมายอาญา แต่คุณค่าเหล่านั้นกลับเดินสวนทางกัน กล่าวคือให้คำตอบในเรื่องวัตถุแห่งคดีที่แตกต่างกันในลำดับต่อไปจึงจะได้กล่าวถึงคุณค่าที่ขัดแย้งกันเหล่านั้น และให้น้ำหนักแก่คุณค่าที่ขัดแย้งกันเหล่านั้นว่าคุณค่าประการใดควรจะมีความสำคัญมากกว่ากัน เมื่อได้ผลลัพธ์ของการชั่งน้ำหนักแล้ว เราก็จะออกแบบขอบเขตของวัตถุแห่งคดีให้สอดคล้องกับคุณค่าที่มีความสำคัญมากกว่า ทั้งนี้ด้วยความหวังว่า การวินิจฉัยหลักกฎหมายเรื่อง “วัตถุแห่งคดี” ดังตัวอย่าง 1 ถึง 5 จะถูกต้องตามหลักกฎหมายมากที่สุด

1. วัตถุแห่งคดีกับหลัก ne bis in idem

ข้อห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดียวกันหรือหลัก ne bis in idem มีความสำคัญมากในการศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดีในคดีอาญาปรากฏอยู่ในมาตรา 39 (4) ป.วิ.อ.⁸ หลักกฎหมายข้อนี้ห้ามรัฐลงโทษบุคคลคนเดิมโดยอาศัยการกระทำความผิดเดิมซ้ำสองครั้ง

⁶ Kindhäuser, § 25, marginal no. 5 et seqq.; Volk/Engländer, § 13, marginal no. 4 et seqq.; และโปรดดู Roxin/Schünemann, § 20, marginal no. 2 ที่อธิบายไว้ใกล้เคียงกัน.

⁷ Kindhäuser, § 25, marginal no. 34; Roxin/Schünemann, § 52, marginal no. 6; Volk/Engländer, § 32, marginal no. 6.

⁸ Liebholz/Rinck, GG, Art. 103, marginal no. 1631; LR/Kühne, Einl. K., marginal. 74 et seqq.; Kindhäuser, § 25, marginal no. 34; Roxin/Schünemann, § 52, marginal no. 6; Volk/Engländer, § 32, marginal no. 6.

⁹ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (วิญญูชน: กรุงเทพฯ, 2549), พิมพ์ครั้งที่ 8, น. 187.

หลัก ne bis in idem มีที่มาจากหลักนิติรัฐ ที่เรียกร้องว่ารัฐมีหน้าที่ทำให้ความยุติธรรมตามเนื้อหา (materielle Gerechtigkeit/ material justice) และความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย (Rechtsfrieden/ Peace under the Law) เกิดขึ้นในสังคม ความยุติธรรมตามเนื้อหาเรียกร้องให้รัฐลงโทษผู้กระทำความผิดตามสัดส่วนความชั่วของเขาตามหลักความชั่ว (Schuldprinzip/ Principle of Culpability) เมื่อรัฐได้ทำหน้าที่ดังกล่าวด้วยการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดแล้ว ก็ถือว่าหน้าที่นั้นได้สำเร็จลุล่วงแล้วและเรื่องราวการกระทำความผิดนั้นก็ได้ถูกคลี่คลายลงอย่างเด็ดขาดแล้ว ความเด็ดขาดของคำพิพากษานี้เองที่จะก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย ผู้ที่ถูกศาลลงโทษจึงต้องได้รับการคุ้มครองมิให้ถูกดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดียวกันในอนาคต¹⁰

หลัก ne bis in idem มิได้คุ้มครองมิให้บุคคลถูกลงโทษซ้ำเป็นครั้งที่สองเท่านั้น แต่คุ้มครองไปถึงกรณีที่บุคคลจะถูกลงโทษในเรื่องเดิมภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องแล้วด้วย" และก็ได้คุ้มครองบุคคลจากคำพิพากษาลงโทษหรือยกฟ้องเป็นครั้งที่สอง

เท่านั้น ยังคุ้มครองบุคคลมิให้ถูกดำเนินคดีอาญาในเรื่องเดิมเป็นครั้งที่สองด้วย¹² การที่มีคดีอาญาเรื่องเดียวกันอยู่ในระหว่างพิจารณาอยู่ก่อนแล้วเป็นเงื่อนไขระงับคดีประการหนึ่ง

หลัก ne bis in idem มีลักษณะเฉพาะ 2 ประการซ้อนกันอยู่¹³ ประการแรก หลัก ne bis in idem เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประการหนึ่ง จัดอยู่ในประเภทสิทธิขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เพราะหลักนี้คุ้มครองบุคคลมิให้ต้องรับผิดชอบในเรื่องเดียวกันเป็นครั้งที่สอง¹⁴ ประการที่สอง หลัก ne bis in idem เป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นเงื่อนไขระงับคดีประการหนึ่ง และเป็นหลักประกันของสภาพที่ไม่สามารถดำเนินคดีซ้ำได้อันเป็นสภาพที่แม้แต่ฝ่ายนิติบัญญัติเองก็จะล่วงละเมิดมิได้¹⁵

นอกจากนั้น นักกฎหมายส่วนใหญ่ยังเข้าใจหลัก ne bis in idem ว่าเป็นผลลัพธ์ของการซึ่งนำหลักคุณค่า 2 ประการโดยฝ่ายนิติบัญญัติ¹⁶ กล่าวคือ ระหว่างความยุติธรรมตามเนื้อหากับความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย ซึ่งเป็นคุณค่าที่มีที่มาจากหลักนิติรัฐด้วยกันทั้งคู่ กฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ที่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีอาญา

¹⁰ MD/Schmidt-Aßmann, Art. 103 III, marginal no. 260.

¹¹ BVerfGE 3, 248, 251; 12, 62, 66; BGHSt (GS) 5, 323, 330; 15, 259; BGH NStZ 1991, 539 f.; LR/Kühne, Einl. K., marginal no. 77; BK/Rüping, Art. 103 III, marginal no. 126; Henkel, § 100, p. 386, Fn. 8; Eb. Schmidt, LehrK I, marginal no. 278; Peters, § 54, II., 1., p. 504; Roxin/Schünemann, § 52, marginal. 6 et seq.

¹² RGSt 2, 347, 348; BGHSt 5, 323, 329; 20, 292, 293; KK/Pfeiffer/Hannich, Einl., marginal no. 170; LR/Kühne, Einl. K., marginal no. 77; MD/Schmidt-Aßmann, Art. 103 III, marginal no. 301

¹³ MD/Schmidt-Aßmann, Art. 103 III, marginal no. 271; Meyer-Goßner, Einl., marginal no. 171; KK/Pfeiffer/Hannich, Einl., marginal no. 170; BK/Rüping, Art. 103 III, marginal no. 126

¹⁴ BVerfGE 3, 248, 251; 23, 191, 202 f.; Thomas, 2. Kapitel, I., 2., c., (2.), S. 36; MD/Schmidt-Aßmann, Art. 103 III, marginal no. 260, 271.

¹⁵ BGHSt 20, 292, 293; Meyer-Goßner, Einl., marginal no. 171; BK/Rüping, Art. 103 III, marginal no. 15; LR/Kühne, Einleitung. K., marginal no. 78; MD/Schmidt-Aßmann, Art. 103 III, marginal no. 272.

¹⁶ โปรดดูหัวข้อ 3.2 ถัดไป.

ใหม่ทั้ง ๆ ที่สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาเกิดขึ้นแล้ว มิใช่ข้อโต้แย้งว่าความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมายมีคุณค่าน้อยกว่าความยุติธรรมตามเนื้อหา ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นข้อสนับสนุนว่าหลัก ne bis in idem เห็นว่าความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมายมีคุณค่ามากกว่าความยุติธรรมตามเนื้อหา¹⁷ เพราะมีเช่นนั้น กฎหมายว่าด้วยการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่คงไม่ได้กำหนดเงื่อนไขที่จะให้มีการดำเนินคดีอาญาใหม่ไว้อย่างจำกัด

เมื่อข้อห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำเป็นหลักกฎหมายที่มีไว้เพื่อคุ้มครองพลเมืองของรัฐจากการใช้อำนาจของรัฐที่เกินขอบเขต ขอบเขตของวัตถุแห่งคดีอาญาก็ควรจะกว้าง และอาศัยมุมมองในทางธรรมชาติ ยิ่งวัตถุแห่งคดีอาญากว้างเท่าไร หลัก ne bis in idem ก็จะสามารถคุ้มครองบุคคลได้กว้างขวางเท่านั้น

2. วัตถุแห่งคดีกับความขัดแย้งกันของเป้าหมายในคดีอาญา

เป้าหมายของคดีอาญาคือ คำตัดสินถึงความรับผิดชอบทางอาญาของผู้ถูกกล่าวหาที่ (1) ยุติธรรมอันมีความจริงเป็นพื้นฐานรองรับ (2) เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (3) อันทำให้ความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย¹⁸

เป้าหมายประการแรกหรือที่เรียกว่าความยุติธรรมตามเนื้อหา เกิดขึ้นเมื่อคำพิพากษาคดีอาญาถูกต้องตรงกับความจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งนั่นหมายความว่า กฎหมายอาญาสารบัญญัติได้ถูกบังคับใช้และผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามสัดส่วนของความชั่วของเขา¹⁹ เพื่อให้ภารกิจนี้บรรลุผล กฎหมายวิธีพิจารณาจึงต้องการความจริงแท้

อย่างไรก็ตาม การค้นหาความจริงในคดีอาญาก่อให้เกิดการรบกวนสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องจนถึงละเมิดสิทธิหลายประการของผู้ถูกกล่าวหา ประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่า มนุษย์มีความสามารถที่จำกัดในการค้นหาความจริงอันสมบูรณ์ คดีอาญาจึงต้องมีจุดสิ้นสุด ณ เวลาใดวันเวลาหนึ่ง มีเช่นนั้นแล้ว ผู้ที่ถูกลงโทษจากคำพิพากษาถึงที่สุดจะไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขเพราะจะต้องกังวลอยู่เสมอไปว่าจะมีการดำเนินคดีอาญากับตนในเรื่องเดิมเมื่อมีข้อเท็จจริงใหม่ปรากฏขึ้น หากคดีอาญาสามารถเริ่มต้นใหม่ได้โดยไม่มีข้อจำกัดหรือดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ ได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด มิใช่แต่เพียงความยุติธรรมทางเนื้อหาจะไม่ปรากฏเท่านั้น แต่จะปรากฏความยุติธรรมต่อผู้ที่ถูกลงโทษจากคำพิพากษาถึงที่สุดเสียด้วยซ้ำ ดังนั้นแล้ว ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง การดำเนินคดีอาญาต้องสิ้นสุดลงและคำพิพากษาต้องมีสภาพเด็ดขาด²⁰

¹⁷ Grünwald, Teheran-Beiheft der ZStW 1974 (ed. Jescheck), S. 94, 103; Neumann, ZStW 1989, 52, 56.

¹⁸ Roxin/Schünemann, Strafverfahrensrecht, § 1, marginal no. 8.

¹⁹ BVerfG 2 BvR 1895/05 Beschluss vom 27. Dezember 2006.

²⁰ Beling, § 56, S. 268 f., 430; Bertel, II., E., 1., S. 116; Deml, Teil II., Kapitel B., III., 1., p. 43; Detmer, Diss. Bonn 1989, Erster Teil, E., III., 3., p. 98; Henkel, § 100, S. 383; Radtke, Erstes Kapitel, II., 4., d), p. 51, 54; Roxin/Schünemann, § 52, marginal no. 8.

ป.วิ.อ. ก็ชั่งน้ำหนักคุณค่าสองประการนี้ และให้สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของ คำพิพากษาเป็นคุณค่าที่มีน้ำหนักมากกว่า²¹ การที่ ป.วิ.อ. อนุญาตให้มีการอุทธรณ์และฎีกาคดีอาญาได้ภายใต้ข้อจำกัดหลายประการ ก็หมายความว่า ป.วิ.อ. ต้องการให้คดีอาญาที่มีความสำคัญน้อยเสร็จเด็ดขาดไปโดยเร็ว และคำพิพากษาก็จะมีสภาพเด็ดขาดโดยเร็ว หรือการที่พ.ร.บ. การรื้อฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 อนุญาตให้มีการ รื้อฟื้นคดีอาญาที่เสร็จเด็ดขาดแล้วภายใต้ ข้อจำกัดหลายประการ ก็เป็นการยืนยันว่า โดยหลักการแล้วแม้ว่าคำพิพากษานั้นจะมี เนื้อความไม่สอดคล้องกับความจริง แต่เมื่อ คำพิพากษานั้นถึงที่สุดและมีสภาพเด็ดขาด ไปแล้ว ก็ไม่สามารถจะรื้อฟื้นคดีเดิมนั้นขึ้นมา พิจารณาใหม่ได้ตามใจชอบ

เมื่อ ป.วิ.อ. ให้คุณค่าแก่สภาพเด็ดขาดทาง กฎหมายของคำพิพากษามากกว่าความ ยุติธรรมตามเนื้อหา ขอบเขตของวัตถุแห่งคดี ก็ควรจะกว้าง ยิ่งขอบเขตของสภาพเด็ดขาดทาง กฎหมายกว้างเท่าไร ผู้ที่ถูกศาลพิพากษาก็จะ สามารถวางใจได้ว่าพฤติการณ์ของเขาที่ถูก ดำเนินคดีไปแล้ว (ไม่ว่าจะถูกลงโทษหรือไม่ ก็ตาม) จะไม่ถูกนำไปดำเนินคดีอาญาอีกเป็น ครั้งที่สอง และเขาก็จะสามารถใช้ชีวิตอย่าง สบายสุขได้²²

3. วัตถุแห่งคดีกับรูปแบบการดำเนินคดีอาญา

เนื่องจากวัตถุแห่งคดีจะถูกระบุอยู่ในคำฟ้อง การดำเนินคดีโดยอาศัยคำฟ้องจึงเป็นหลัก เกณฑ์สำคัญอีกประการหนึ่ง ในการดำเนินคดี อาญาโดยอาศัยคำฟ้อง (*Anklagegrundsatz/ Accusatorial Principle*)²³ การพิจารณาคดีของ ศาลจะเริ่มต้นขึ้นก็ต่อเมื่อมีผู้นำคดีมาสู่ศาล คำฟ้องเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนของการพิจารณา คดีโดยศาล และศาลก็มีอำนาจพิจารณา พิพากษาได้แต่เฉพาะเรื่องราวที่ปรากฏใน คำฟ้องเท่านั้น การดำเนินคดีอาญาที่อาศัย คำฟ้องจึงเปรียบเสมือนกฎเกณฑ์ในเรื่อง ขอบเขตของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล

คำฟ้องคดีอาญามีหน้าที่ 2 ประการ คือ หน้าที่ในการกำหนดขอบเขต (*Umgrenzungsfunktion/ Function of Boundary*) คำฟ้องคือ สิ่งที่กำหนดขอบเขตของวัตถุแห่งคดีในเบื้องต้น ว่าศาลมีหน้าที่พิจารณาและพิพากษาเรื่องใดได้ นอกเหนือจากขอบเขตนี้ แม้จะมีความปรากฏ ในคำฟ้อง ศาลก็ไม่มีหน้าที่พิจารณาพิพากษา หน้าที่ในการกำหนดขอบเขตนี้จะสำเร็จลุล่วง ลงได้ก็แต่เพียงเมื่อการระบุวัตถุแห่งคดีทำได้ ชัดเจนถึงขนาดที่ไม่ปรากฏอันตรายอันเกิด จากความสับสนระหว่างวัตถุแห่งคดีหลาย ๆ ประการ เช่น คำฟ้องระบุว่าจำเลยทำร้ายนาย ต. ด้วยการใช้ไม้หน้าสามตีศีรษะนาย ต. หนึ่งครั้ง

²¹ โปรดดู BVerfGE 3, 248, 253 f.; BVerfG NJW 84, 604, 605; BGHSt 6, 122, 124; 20, 77, 80; 3, 13, 15; 5, 323, 329 f.; LR/Rieß, 25. ed., Einl., Abschn. B, marginal no. 4; Eb. Schmidt, LehrK I, marginal no. 312; ders., LehrK II, before § 359 marginal no. 4; LR/Stuckenberg, § 264, marginal no. 13; Hellebrand, GS-Schlüchter, 473, 493; Neuhaus, Dritter Teil, Kapitel X., B., 1., c), pp. 160; Neumann, ZStW 1989, 52, 56; Oehler, Rosenfeld-FS, 139, 146; Peters, § 13, I., 6., pp. 83; Werle, NJW 1980, 2671, 2673; ders., JR 1979, 93, 98; Schlüchter, marginal no. 225; Spinellis, Drittes Kapitel, IV, § 28, p. 98.

²² โปรดดู Bertel, II., E., 1., S. 120; Neuhaus, Dritter Teil, Kapitel X., B., 1., b), pp. 156.

²³ หรือที่ ศ.ดร.คณิต ณ นคร เรียกว่า การดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหา โปรดดู คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (วิญญูชน: กรุงเทพฯ, 2549), พิมพ์ครั้งที่ 8, น. 61.

ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งตั้งแต่เวลา 08.00 น. ถึง 18.00 น. ของวันที่ 1 มกราคม หากในความ เป็นจริง จำเลยทำร้ายนาย ก. ครึ่งหนึ่งเวลา 08.20 น. และอีกครึ่งหนึ่งในเวลา 17.40 น. คำฟ้องเช่นนี้จะก่อให้เกิดอันตรายอันเกิดจากความสับสนในวัตถุแห่งคดีหลาย ๆ ประการ คำฟ้องเช่นนี้จึงเป็นคำฟ้องที่ไม่ชอบด้วย กฎหมาย ก่อให้เกิดเงื่อนไขระงับคดีประการ หนึ่ง²⁴

จำเลยต้องเข้าใจสิ่งที่ปรากฏในคำฟ้อง เขาจึงจะสามารถแก้ต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะคำฟ้องมีหน้าที่ในการให้ข้อมูล (*Informationsfunktion/ Function of Information*) หน้าที่ในการให้ข้อมูลจะคุ้มครองจำเลยจากความประหลาดใจที่อาจเกิดจากสถานการณ์ที่ จำเลยไม่ทราบว่าได้ถูกฟ้องเรื่องใด นอกจากนั้น คำฟ้องยังให้ข้อมูลแก่จำเลยและศาลเกี่ยวกับ วัตถุแห่งคดีที่ถูกฟ้องและบทกฎหมายที่โจทก์ เลือกมาปรับกับข้อเท็จจริงด้วย²⁵

การดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็น ที่ใดบนโลก เป็นการดำเนินคดีอาญาที่ต้อง อาศัยคำฟ้องทั้งสิ้น ศาลจะเริ่มคดีเองเหมือน ในสมัยโบราณไม่ได้ แต่จะต้องรอให้มีการ ฟ้องคดีขึ้นมาสู่ศาล อย่างไรก็ตาม ในประเทศ แถบภาคพื้นทวีปยุโรป ลักษณะของการดำเนิน คดีอาญาแบบไต่สวน (*Inquisitionsverfahren/ inquisitorial proceedings*) ยังคงหลงเหลือให้ เห็นอยู่อย่างชัดเจน เพราะองค์กรในกระบวนการ ยุติธรรมในประเทศดังกล่าว โดยเฉพาะศาล

สามารถค้นหาความจริงนอกเหนือจากที่ปรากฏ ในคำฟ้องได้ รูปแบบการดำเนินคดีอาญา ลักษณะนี้เรียกว่าการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัย คำฟ้องตามรูปแบบ (*Klageformprinzip/ Principle of formal Accusation*)²⁶ เฉพาะ ประเด็นที่ว่าการดำเนินคดีอาญาจะกระทำ ได้หรือไม่เท่านั้น ที่ขึ้นอยู่กับคำฟ้อง แต่ในประเด็น ที่ว่าการดำเนินคดีอาญาจะต้องกระทำอย่างไร เป็นเรื่องของศาล

ส่วนในประเทศไทย รูปแบบการดำเนินคดี แพ่งมีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินคดีอาญาใน ทางที่ไม่ควรจะเป็น หลักการดำเนินคดีอาญา โดยอาศัยคำฟ้องของไทยจึงกลายเป็นการ ดำเนินคดีอาญาตามคำฟ้องโดยสมบูรณ์ (*reines Anklageverfahren/ pure accusatorial proceedings*) กล่าวคือ ทั้งประเด็นที่ว่า การดำเนินคดีอาญาในศาลสามารถทำได้หรือไม่ และประเด็นที่ว่าการดำเนินคดีอาญาในศาลจะ ทำอย่างไร ขึ้นอยู่กับคำฟ้องทั้งสิ้น

จริงอยู่ ศาลในคดีอาญามีหน้าที่ในการ พิจารณาข้อเท็จจริงทุกประการที่อาจจะมี ความหมายสำคัญต่อคดี ศาลมิได้ถูกผูกมัด อยู่เพียงกับพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอ ขึ้นมาเท่านั้น ทั้งนี้ ตามลักษณะของการดำเนิน คดีอาญาแบบไต่สวน แต่นั่นมิได้หมายความว่า ฝ่ายนิติบัญญัติละเลยหรือไม่ให้ความสำคัญ แก่คำฟ้อง ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายนิติบัญญัติ ใช้ความพยายามหลายวิถีทางที่จะจำกัดการ ใช้อำนาจของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริง

²⁴ LR/Stuckenberg, § 200, marginal no. 5; Beulke, § 2, marginal no. 18 et seqq.; Detmer, Erster Teil, F., I., 1., p. 108; Kindhäuser, § 4, marginal no. 16 f.

²⁵ LR/Stuckenberg, § 200, marginal no. 6 f.; Beulke, § 13, marginal no. 285.

²⁶ Beling, § 22, p. 86; Eb. Schmidt, LehrK I, marginal no. 351.

ที่เกินขอบเขต การแบ่งแยกหน้าที่การฟ้องคดีอาญาของอัยการกับหน้าที่การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาลออกจากกัน ทั้งนี้ เพื่อให้การริเริ่มคดีอาญาเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาและมีให้ศาลต้องลงไปรวบรวมพยานหลักฐานเองทั้งหมด ก็เป็นสิ่งที่แสดงถึงความพยายามนี้²⁷

เมื่อ ป.วิ.อ. ให้คุณค่าแก่การดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้องมากกว่าการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวน ขอบเขตของวัตถุแห่งคดีก็ควรจะแคบ ซึ่งจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถแก้ต่างให้ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามหลัก *nemo tenetur*²⁸ ด้วย เพราะเขาจะถูกบังคับให้พูดถึงข้อเท็จจริงอื่น ๆ น้อยลงเมื่อวัตถุแห่งคดีแคบ ยิ่งวัตถุแห่งคดีกว้างขึ้นเท่าไร ผู้ถูกกล่าวหาจะยิ่งสูญเสียประโยชน์ที่การดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้องสร้างขึ้นไว้สำหรับเขา วัตถุแห่งคดีอาญาที่กว้างจะมีผลทำให้ผู้พิพากษาต้องพิจารณาข้อเท็จจริงกว้างขวางตามไปด้วยโดยที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่อาจรู้ตัวก่อนได้ ซึ่งทำให้เขาไม่สามารถแก้ต่างให้ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ²⁹

■ หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยวัตถุแห่งคดี

แม้เราจะสรุปได้ชัดเจนตั้งแต่เบื้องต้นแล้วว่าวัตถุแห่งคดีไม่ใช่ฐานความผิด (*crimen*)

แต่เป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหา เป็นข้อเท็จจริงหลาย ๆ ข้อเท็จจริงที่ร้อยเรียงต่อกันเป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราว (*factum*) อย่างไรก็ตาม เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้กระทำความผิดที่บางครั้งกินเวลายาวนานหลายเดือนหลายปีไม่ใช่วัตถุแห่งคดีอาญาเดียวที่จะถูกชำระในคดีอาญาเดียวแน่ ๆ แต่จะต้องถูกแบ่งให้เป็นวัตถุแห่งคดีอาญาหลาย ๆ ประการ ซึ่งก็จะถูกชำระในคดีอาญาหลาย ๆ คดี เป้าหมายของการศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดีจึงคือการคิดค้นเกณฑ์ในการตัดแบ่งเรื่องราวเหล่านั้นให้ผู้ถูกต้องและมีตรรกะ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาโดยเฉพาะผู้ถูกกล่าวหาสามารถคาดเดาก่อนล่วงหน้าได้ว่า การกระทำของผู้ถูกกล่าวหาที่ตนนั้นจะถูกชำระในคดีอาญาหนึ่ง ส่วนการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาอีกที่ตนหนึ่งจะไปถูกชำระเป็นคดีอาญาอีกคดีหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปที่ว่าวัตถุแห่งคดีไม่ใช่ฐานความผิด แต่เป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวเกี่ยวกับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหา ก็ยังไม่ใช่เป้าหมายของการศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดี เพราะในการวินิจฉัยวัตถุแห่งคดี เราไม่ได้ต้องวินิจฉัยว่าวัตถุแห่งคดีคืออะไร แต่เราวินิจฉัยว่าข้อเท็จจริงหนึ่งยังอยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดีเดียวกันกับข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งหรือไม่ เช่น ในตัวอย่าง 2 เราต้องวินิจฉัยว่าการใช้กำลังประทุษร้ายในการขโมยโทรศัพท์ไอโฟนยังอยู่ภายในขอบเขตของวัตถุแห่งคดี

²⁷ Bertel, II., A., 2., pp. 83.

²⁸ หลัก *nemo tenetur* หรือชื่อเต็ม ๆ ว่า หลัก *nemo tenetur se ipsum accusare* คือ หลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า "ไม่มีใครถูกบังคับให้กล่าวหาตนเองได้"

²⁹ Bertel, II., A., 1., pp. 80; Detmer, Erster Teil, F., I., 1., p. 109; Wolter, GA 1986, 143, 151 et seq.

เดียวกันกับการขโมยโทรศัพท์ไอโฟนหรือไม่ ในตัวอย่าง 3 เราต้องวินิจฉัยว่า การกระโดด ถีบหญิงที่ตั้งครรภ์ยังอยู่ภายในขอบเขตของ วัตถุแห่งคดีเดียวกันกับการใช้มีดแทงทารก จนตายหรือไม่ หรือในตัวอย่าง 5 เราก็ต้อง วินิจฉัยว่าการขโมยหนังสือยังอยู่ภายในขอบเขต ของวัตถุแห่งคดีเดียวกันกับการใช้ให้ผู้อื่นไป ขโมยหนังสือเล่มนั้นหรือไม่ ทฤษฎีที่จะได้ นำเสนอในบทความนี้จึงมีขึ้นเพื่อระบุว่า เหตุการณ์ใดเป็นเหตุการณ์ใด (individuation of events) และเมื่อเราสามารถระบุว่า เหตุการณ์ใดเป็นเหตุการณ์ใดได้แล้ว เราก็จะสามารถระบุได้ด้วยว่าเหตุการณ์ใดเป็นของ เหตุการณ์ใด หรือเหตุการณ์ใดเป็นคนละ เหตุการณ์กับเหตุการณ์ใด³⁰

1. การแบ่งแยกประเภทของปัญหา

ในการจะให้คำตอบว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ขึ้นในชั้นพิจารณาเป็นข้อเท็จจริงภายในขอบเขต ของวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันกับที่ปรากฏใน คำฟ้องหรือไม่ หรือข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นหลัง จากศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว เป็นข้อเท็จจริงภายในขอบเขตของวัตถุแห่ง คดีอาญาเดียวกันกับที่ปรากฏในคำพิพากษา เสร็จเด็ดขาดหรือไม่ จะต้องแยกปัญหาสอง ประการออกจากกันเสียก่อน³¹ ประการแรก ปัญหาเรื่องขอบเขตของการกระทำอันเป็น วัตถุแห่งคดี และประการที่สอง ปัญหาเรื่อง การแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี

ลักษณะของปัญหาประการแรก ว่าด้วยเรื่อง ขอบเขตของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี เป็นปัญหาที่ว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในชั้น พิจารณายังคงอยู่ในขอบเขตเดียวกับวัตถุ แห่งคดีที่ปรากฏในคำฟ้องหรือไม่ เป็นปัญหา เรื่องความแคบกว้างของวัตถุแห่งคดี (โปรดดู ตัวอย่าง 1 ถึงตัวอย่าง 3) เมื่อจัดประเด็นปัญหา เข้าเป็นปัญหาประการแรกแล้ว ก็จะต้องวินิจฉัย ต่อไป (โดยอาศัยหลักเกณฑ์อีกประการหนึ่งที่จะได้กล่าวต่อไป) ว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นใน ชั้นพิจารณานั้นยังคงอยู่ภายในขอบเขตของ วัตถุแห่งคดีเดียวกันกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏใน คำฟ้องหรือไม่ หากเราให้คำตอบว่าเป็นวัตถุ แห่งคดีเดียวกัน ศาลก็ต้องพิจารณาพิพากษา ข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณาด้วย และ แม้ว่าศาลจะมีได้พิจารณาพิพากษาข้อเท็จจริง นั้น แต่หากได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดใน วัตถุแห่งคดีนั้นแล้ว ก็จะนำข้อเท็จจริงที่เพิ่ง ปรากฏขึ้นใหม่มาฟ้องเป็นคดีอาญาเรื่องใหม่ ไม่ได้

กรณีที่จัดเข้าพวกปัญหาประการแรกนี้ ได้แก่ ความผิดที่เกิดจากกรรมเดียว (ตัวอย่าง 1) ความผิดที่มีองค์ ประกอบหลายประการ (ตัวอย่าง 2) ความผิดที่เกิดจากหลายกรรม (ตัวอย่าง 3) ความผิดต่อเนื่อง ความผิดเกี่ยว กับองค์กรอาชญากรรม ความผิดที่เกิดจาก การกระทำหลายบทเทียม³²

³⁰ เรื่อง individuation of events เป็นส่วนหนึ่งการวิชา Philosophy of Ontology ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อนักกฎหมายอาญา ในเรื่องวัตถุแห่งคดีแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในประเด็นปัญหาเรื่องการกระทำ (action) ด้วย ผู้สนใจโปรดดู Davidson, Individuation of Events, in: Essays on Actions and Events, 2nd ed., Clarendon Press 2001, pp. 295.

³¹ โปรดดู Detmer, Erster Teil, A., II., pp. 19; Roxin, JR 1984, 346, 348 und Wolter, GA 1986, 143, 164 et seqq.

³² อย่างไรก็ตามกรรมเดียวหรือหลายกรรม และความผิดที่เกิดจากการกระทำหลายบทเทียมคืออะไร โปรดดู กรรณิรมย์ โกมลารขุน, ว่าด้วยการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง ตามความเห็นของศาลฎีกา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลัก "เจตนาเดียว", วารสาร นิติศาสตร์ปริทัศน์ พจนมรงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม ถึงพฤษภาคม 2556, 93.

ปัญหาประการที่สองว่าด้วยการแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี คือปัญหาที่ว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นระหว่างพิจารณาจะเข้ามาแทนที่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้องได้หรือไม่ แล้วข้อเท็จจริงในคำฟ้องเดิมก็จะหมดความหมายไป ด้วยเหตุผลในทางความเป็นจริงและในทางกฎหมาย ผู้กระทำได้กระทำการเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่กระทำการที่ปรากฏในคำฟ้อง ก็กระทำการตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณา จะทำทั้งสองอย่างไม่ได้ (โปรดดูตัวอย่าง 4 และ 5) เมื่อจัดประเด็นปัญหาเข้าเป็นปัญหาประการที่สองแล้ว ก็จะต้องวินิจฉัยต่อไป (โดยอาศัยหลักเกณฑ์อีกประการหนึ่งที่ได้กล่าวต่อไป) ว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณานั้นยังเป็นเรื่องแห่งคดีอาญาเดียวกันกับข้อเท็จจริงในคำฟ้องหรือไม่ ถ้าเราให้คำตอบว่าเป็นวัตถุแห่งคดีเดียวกัน ศาลก็จะสามารถพิจารณาข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นใหม่ต่อไปได้ โดยไม่ต้องยกฟ้องคดีเดิมก่อน

กรณีที่จะจัดเข้าพวกปัญหาประการที่สองนี้ได้แก่ กรณีความแตกต่างระหว่างประเภทของการร่วมกระทำความผิด (ระหว่างการเป็นผู้ใช้

ผู้สนับสนุน หรือตัวการร่วม) (ตัวอย่าง 5) กรณีความแตกต่างระหว่างความผิดหลักกับความผิดที่เชื่อมต่อกัน³³ (เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์กับรับของโจร) (ตัวอย่าง 4) และกรณีการพิพากษาลงโทษโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ไม่ชัดเจน³⁴

เมื่อทราบลักษณะที่แตกต่างกันของปัญหาสองประการแล้ว สิ่งที่ต้องคิดวิเคราะห์ต่อไปก็คือ เราจะใช้หลักเกณฑ์อะไรในการวินิจฉัยว่าประเด็นปัญหาใดจะต้องจัดเข้าสู่ปัญหาประการใด ปัญหาว่าด้วยขอบเขตของวัตถุแห่งคดีกับปัญหาว่าด้วยการแทนที่วัตถุแห่งคดีสามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจนด้วยวิธีการตั้งคำถามว่า ในมุมมองทางความเป็นจริงและทางกฎหมาย ฐานความผิดของการกระทำทั้งสองที่เราจะต้องวินิจฉัยนั้นเข้ากัน (compatible) ได้หรือไม่ โดยสิ่งที่จะนำมาพิจารณาคือเข้ากันได้หรือไม่ นั่นไม่ใช่การกระทำความผิดของผู้กระทำ หรือที่ Moore เรียกว่า act-tokens แต่เป็นฐานความผิดที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย หรือที่เขาเรียกว่า act-types³⁵ การยิงปืนโดยใช้เหตุในเมื่อกับการฆ่าผู้อื่นไม่ว่าจะอาศัยมุมมองทางความเป็นจริงหรือในทางกฎหมาย ก็เข้ากัน

³³ ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันจัดความผิดฐานรับของโจรเป็นหนึ่งในความผิดที่เชื่อมต่อกัน (Anschlußdelikte/ Connecting Offences) ความผิดที่เชื่อมต่อกันเกิดขึ้นเมื่อมีความผิดอาญาหลักเกิดขึ้นก่อน แล้วจึงจะมีความผิดที่เชื่อมต่อนี้เกิดขึ้นตามมาได้ นอกจากความผิดฐานรับของโจรแล้ว ยังมีความผิดฐานช่วยเหลือผู้ที่ได้กระทำความผิดอาญาด้วยการรักษาทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดเอาไว้ (§ 257 Begünstigung) ความผิดฐานปิดบังการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น (§ 258 Strafvereitelung) และความผิดฐานฟอกเงิน (§ 261 Geldwäsche) ที่เป็นการผิดที่เชื่อมต่อกันด้วย.

³⁴ การพิพากษาลงโทษโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ไม่ชัดเจน (Verurteilung auf mehrdeutige Tatsachengrundlage) อาจเกิดขึ้นหากการสืบพยานได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่ศาลก็ยังไม่แน่ใจว่าความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยคืออะไร กล่าวคือ ศาลไม่แน่ใจระหว่างข้อเท็จจริง ก. กับข้อเท็จจริง ข. เช่น ศาลไม่แน่ใจว่าจำเลยไปขโมยทรัพย์สินนั้นมาหรือรับซื้อทรัพย์สินนั้นต่อจากขโมยมา กรณีเช่นนี้ ศาลในประเทศเยอรมนีอาจลงโทษจำเลยโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ไม่ชัดเจนได้ โดยลงโทษจำเลยทั้งสองฐานความผิดว่า “จำเลยมีความผิดฐานลักทรัพย์ หรือ รับของโจร” การพิพากษาลงโทษโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ไม่ชัดเจนนี้ เป็นคนละเรื่องกับเรื่องข้อเท็จจริงแตกต่างจากฟ้อง เพราะนั่นคือกรณีที่ศาลแน่ใจว่าความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาคืออะไร เพียงแต่ความจริงนั้นแตกต่างจากที่โจทก์บรรยายมาในคำฟ้องเท่านั้นเอง ข้อเท็จจริงแตกต่างจากฟ้องนี้มีปรากฏอยู่ใน ป.ร.อ. มาตรา 192 วรรคสอง จนถึงวรรคท้าย.

³⁵ โปรดดู Moore, Act and Crime, Chapter 12, pp. 318.

ได้ (compatible) กล่าวคือ ฐานความผิดทั้งสอง ฐานสามารถกระทำได้โดยบุคคลคนเดียวกัน การขโมยกับการใช้กำลังทำร้ายเจ้าทรัพย์ใน ตัวอย่าง 2 ก็เช่นเดียวกัน การพยายามทำแท้ง และฆ่าผู้อื่นตามตัวอย่าง 3 ก็เข้ากันได้ แต่การ ลักทรัพย์กับการรับของโจรตามตัวอย่าง 4 เป็น ฐานความผิดที่เข้ากันไม่ได้ (incompatible) นาย ก. ไม่ขโมยโทรศัพท์ไอโฟนมา ก็รับเอา มา จากขโมย อย่างใดอย่างหนึ่ง นาย ก. ไม่สามารถ ทำทั้งสองอย่างได้ เพราะเราไม่สามารถรับของ ที่ตัวเองขโมยมาได้ และขโมยก็ไม่อาจรับของโจร ทรัพย์ที่ตนลักมาได้ หรือในตัวอย่าง 5 นาย ก. ไม่ใช้ให้ผู้อื่นไปกระทำความผิด ก็เป็นตัวการ ร่วมในการกระทำความผิด อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีใครจะเป็นทั้งผู้ใช้และตัวการร่วม ๆ กันได้

ปัญหาสองประการนี้เป็นปัญหาที่แตกต่าง กัน และต้องการหลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันเพื่อ จะแสวงหาคำตอบที่ถูกต้อง หลักเกณฑ์ที่ไว้ใช้ ตอบปัญหาประการแรก (คือหลักเกณฑ์เรื่อง กรรมเดียวในเรื่องหลายบทหลายกระทง) ไม่สามารถให้ คำตอบที่ถูกต้องแก่ปัญหา ประการที่สองได้เลย เพราะคำตอบจะกลาย เป็นว่าการขโมยและการรับเอาทรัพย์มาของ นาย ก. ตามตัวอย่าง 4 เป็นวัตถุแห่งคดีที่ แตกต่างกัน และศาลก็จะต้องยกฟ้องจำเลยใน ความผิดฐานลักทรัพย์ โดยไม่สามารถพิจารณา ข้อเท็จจริงที่ว่า นาย ก. รับเอาทรัพย์มาได้ หรือ หากนำหลักเกณฑ์ที่ไว้ใช้ตอบปัญหาประการที่ สอง (คือหลักเกณฑ์เรื่องความสัมพันธ์ลักษณะ ต่าง ๆ ของฐานความผิด) ไปใช้ตอบปัญหา ประการแรก การกระโดดถีบกับการใช้มีดแทง

ของนาย ก. ตามตัวอย่าง 3 ก็เป็นคนละวัตถุ แห่งคดีเพราะความผิดฐานทำแท้งกับความผิด ฐานฆ่าผู้อื่นไม่ได้มีความสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกัน ศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ (BGH) พยายามจะใช้ ทฤษฎีการกระทำตามความหมายทางธรรมชาติ³⁶ ที่ตนได้พัฒนาขึ้นมาใช้วินิจฉัยปัญหาของวัตถุ แห่งคดีทั้ง 2 ปัญหา ผลลัพธ์ของการวินิจฉัยของ ศาลสูงสุดฯ จึงไม่อยู่กับร่องกับรอยเพราะทฤษฎี ของศาลสูงสุดฯ ใช้ได้กับปัญหาประการแรก เท่านั้น เมื่อใดที่มีปัญหาประการที่สองขึ้นสู่ การพิจารณา (ซึ่งหากวินิจฉัยด้วยทฤษฎีของศาล สูงสุดฯ จะได้ผลลัพธ์ที่ผิดเพี้ยน) ศาลสูงสุดฯ ก็จำเป็นต้องบิดเบือนทฤษฎีการกระทำตาม ความหมายทางธรรมชาติของตนไปอย่างไร้ ทิศทาง เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่ถูกต้องสำหรับ ปัญหาประการที่สอง นี่เองนำมาสู่ปัญหาสำคัญ ของเรื่อง “วัตถุแห่งคดี” กล่าวคือ ทฤษฎีที่คิดค้น มาเพื่อแก้ปัญหานาย ก. ถูกบิดเบือนเพื่อแก้ปัญหานาย ข. เสียจนไม่สามารถแก้ปัญหานาย ก. ได้ แต่ก็ แก้ปัญหานาย ข. ไม่ได้ด้วยเพราะไม่ใช่ทฤษฎีที่ถูก คิดค้นขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหานาย ข.

2. ปัญหาว่าด้วยขอบเขตของการกระทำอัน เป็นวัตถุแห่งคดี

ปัญหาว่าด้วยขอบเขตของการกระทำอันเป็น วัตถุแห่งคดีนี้เป็นปัญหาว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏ ขึ้นในชั้นพิจารณาหรือข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้น หลังคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ยังอยู่ในขอบเขต เดียวกับวัตถุแห่งคดีที่ปรากฏในคำฟ้องหรือ ในคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดหรือไม่ หากจำเลย ถูกฟ้องในความผิดฐานลักทรัพย์ และศาลมี คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดลงโทษจำเลยใน

³⁶ โปรดดูหัวข้อ 4.2 ถัดไป.

ความผิดฐานลักทรัพย์แล้ว แต่ข้อเท็จจริงเพิ่งมาปรากฏว่าจำเลยใช้กำลังประทุษร้ายเจ้าทรัพย์ร่วมด้วย ศาลจะลงโทษจำเลยฐานชิงทรัพย์หรือโจทก์จะมาฟ้องจำเลยโดยอาศัยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้กำลังประทุษร้ายนั้นเป็นคดีใหม่ได้หรือไม่

ศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ฯ (BGH) ได้พัฒนาทฤษฎีการกระทำในทางธรรมชาติขึ้นเพื่อใช้ในการวินิจฉัยวัตถุแห่งคดี ตามความเห็นของศาลสูงสุดฯ การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดีเดียวหมายถึง เหตุการณ์ที่ปรากฏในคำสั่งประทับฟ้อง รวมถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องและพฤติการณ์แวดล้อมที่เหมาะสมที่จะใช้ปรับบทว่าเป็นความผิดอาญา หรือก็คือพฤติการณ์ทั้งหลายทั้งปวงของผู้กระทำความผิด ครอบคลุมเท่าที่พฤติการณ์นั้นพร้อมด้วยเรื่องราวที่ปรากฏในคำสั่งประทับฟ้อง เป็นเหตุการณ์หนึ่งเดียวตามมุมมองที่อาศัยประสบการณ์ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าพฤติการณ์นั้นจะเป็นการกระทำ ความผิดอาญาหนึ่งฐานหรือหลายฐาน³⁷

ความเห็นของศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ฯ เป็นความเห็นที่ถูกริพากษ์วิจารณ์มาก ทั้งนี้เพราะคำจำกัดความคำว่า “การกระทำ” อันเป็นวัตถุ

แห่งคดีของศาลไม่ชัดเจนเลย โดยเฉพาะการอาศัยประสบการณ์หรือที่บางครั้งศาลใช้คำว่า มุมมองตามธรรมชาตินี้เอง ทำให้การวินิจฉัยว่าอย่างไรเป็นการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดีเดียว มีปัญหามาก³⁸ คำถามว่าอย่างไรคือหนึ่งการกระทำ อย่างไรคือสองการกระทำ เป็นคำถามที่แทบจะตอบไม่ได้เลย โดยปกติการนับสิ่งของในห้องหนึ่งก็ทำไม่ได้อยู่แล้ว ไม่ใช่เพราะเราหาของไม่เจอครบทั้งหมด แต่เพราะสิ่งของ เช่น คอมพิวเตอร์แล็ปท็อป ที่เราเห็นว่าเป็นสิ่งของชิ้นเดียว จริง ๆ แล้วภายในนั้นก็ประกอบไปด้วยสิ่งของอีกหลายชิ้นมากมาย³⁹ ยิ่งจะนับการกระทำซึ่งเป็นเหตุการณ์ ยิ่งเป็นไปไม่ได้มากเข้าไปอีก การกระทำของมนุษย์เป็นเสมือนสายน้ำที่ไหลอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถนับได้โดยไม่อาศัยกฎเกณฑ์ทางคุณค่าใด ๆ เข้ามาช่วย โพรเฟสเซอร์กฎหมายอาญาชาวออสเตรีย Christian Bertel เคยกล่าวไว้ว่า เราอาจมองสงครามโลกครั้งที่สองว่าเป็นเหตุการณ์เดียวกันทั้งหมด หรือจะมองว่าการยิงปืนหนึ่งนัดเป็นหนึ่งเหตุการณ์ ยิงปืนหนึ่งนัดก็เป็นเหตุการณื เช่นนี้ก็ได้⁴⁰ การวินิจฉัยเรื่องว่าการกระทำใดเป็นหนึ่งการกระทำโดยอาศัยมุมมองตาม

³⁷ BGHSt 2, 371; 374; 6; 92; 10, 396, 397; 13, 320, 321; 23, 141, 145; 25, 288, 292; 32, 215, 216; 35, 60, 61; 35, 80, 81; 45, 211, 212 f.; StV 1981, 127, 128; 167, 168; 1983, 322; 1985, 181; NStZ 1995, 46, 47; 1996, 243; BGH NStZ-RR 2012, 355, 356 และโปรดดูคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ฯ BVerfGE 23, 191, 202; 45, 434, 435; 56, 22, 28.

³⁸ เช่นเดียวกันกับ Davidson, in: Handlung und Ereignis, S. 233, 260 und Searle, Die Konstruktion der gesellschaftlichen Wirklichkeit (En. – The Construction of Social Reality), (Rowohlt: Hamburg, 1997), pp. 172.

³⁹ โปรดดู กรรณิรมย์ โกมลารขุน, ว่าด้วยการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง ตามความเห็นของศาลฎีกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก “เจตนาเดียว”, วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม ถึงพฤษภาคม 2556, 93, 107 และ Searle, Die Konstruktion der gesellschaftlichen Wirklichkeit (En. – The Construction of Social Reality), (Rowohlt: Hamburg, 1997), pp. 172.

⁴⁰ Bertel, Erster Teil, A., II., 2., b., p. 35.

ธรรมชาติจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้⁴¹ เราจำเป็นต้องค้นหาหลักเกณฑ์อื่นต่อไป และในเมื่อมุมมองตามธรรมชาติใช้การไม่ได้แล้ว หลักเกณฑ์ใหม่ก็ควรจะต้องเป็นหลักเกณฑ์ที่เกาะเกี่ยวอยู่กับปทัสถานหรือคุณค่าทางกฎหมาย (normative)

หากมีผู้กระทำความผิดคนหนึ่งกระทำความผิดอาญามาตลอดชีวิตของเขา กระบวนการยุติธรรมคงไม่สามารถดำเนินคดีกับการกระทำของเขาได้โดยอาศัยคดีอาญาเพียงคดีเดียวเป็นแน่ การกระทำความผิดอาญาตลอดชีวิตนี้จะต้องถูกแบ่งออกเป็นหลาย ๆ ตอน ตอนหนึ่งนำไปดำเนินคดีอาญาเป็นคดีหนึ่ง อีกตอนหนึ่งก็นำไปดำเนินคดีอาญาอีกคดีหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ป.วิ.อ. มิได้บัญญัติไว้ว่าการกระทำของผู้กระทำความผิดตั้งแต่เวลาใดถึงเวลาใดเป็นหนึ่งการกระทำ ที่ต้องดำเนินการโดยอาศัยคดีอาญาหนึ่งคดี แต่เมื่อได้พิจารณาบทบัญญัติใน ป.อ. ว่าด้วยเรื่องหลายบทหลายกระทง จะเห็นได้ว่ามาตรา 90 นี้เองที่บอกเราว่าขอบเขตที่เล็กที่สุดที่จะเป็นไปได้ของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี คือ การกระทำที่เป็นกรรมเดียวตามมาตรา 90⁴² มาตรา 90 บัญญัติว่า ในกรณีที่ผู้กระทำได้กระทำการที่ผิดกฎหมายหลายฐานด้วยกรรมเดียว เขาจะได้รับโทษเพียงโทษเดียวเท่านั้น คือโทษที่หนักที่สุด การจะลงโทษเดียวได้ก็แปลว่า จะต้องมียุติ

อาญาคดีเดียวเท่านั้น ดังนั้น การกระทำความผิดเดียวตามมาตรา 90 จึงมีขอบเขตเท่ากับการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวแม้ว่ากรรมเดียวนั้นจะผิดกฎหมายหลายฐานก็ตาม หากการกระทำความผิดนั้นมีได้ถูกพิจารณาพิพากษาโดยครบสมบูรณ์ภายในคดีอาญาเดียว ก็จะเอาส่วนที่เหลือมาพิจารณาพิพากษากันในคดีอาญาอื่นอีกมิได้เพราะสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาได้เกิดขึ้นแล้ว สูตรที่ว่า “กรรมเดียว = การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดีอาญาเดียว” จึงมิใช่เป็นเพียงสูตรที่มีรากเหง้ามาจากหลัก ne bis in idem เท่านั้น แต่เป็นผลที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ของกฎหมายอาญาสารบัญญัติด้วย⁴³

เมื่ออาศัยกรรมเดียวในการวินิจฉัยเรื่องวัตถุแห่งคดี เราจะได้คำตอบว่าการยิงปืนโดยใช่เหตุกับการฆ่าในตัวอย่าง 1 เป็นวัตถุแห่งคดีเดียวกัน เพราะเป็นกรรมเดียวตาม ป.อ. มาตรา 90 ศาลมีหน้าที่ต้องพิจารณาการกระทำความผิดทั้งสองฐาน แม้ว่าในคำฟ้องจะปรากฏเพียงความผิดฐานยิงปืนโดยใช่เหตุในเมืองเท่านั้น และหากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้วว่า จำเลยกระทำความผิดฐานยิงปืนโดยใช่เหตุในเมือง อัยการก็จะมาฟ้องจำเลยฐานฆ่าผู้อื่นไม่ได้ เพราะสภาพเด็ดขาดตามกฎหมายของคำพิพากษาก็นำความไปถึงความผิดฐานฆ่าผู้อื่นด้วย

⁴¹ โปรดดู LR/Stuckenber, § 264, marginal no. 22 f.; Bertel, I., C., 2., pp 35; Beulke, in: FG 50 Jahre BGH IV (Hrsg. Canaris u.a.), p. 781, 794; Detmer, Erster Teil, A. I., 1., pp. 5; Gillmeister, NSTZ 1989, 1 und passim; Grünwald, JZ 1970, 330; Herzberg, JuS 1972, 113, 114 et seqq.; Hruschka, JZ 1966, 700, 701; Jescheck, JZ 1957, 29, 30; Oehler, in: FS-Rosenfeld, p. 139, 143; Roxin, JR 1984, 346, 348; Schwinge, ZStW 1932, 203, 205, 216 f.; Wolter, GA 1986, 143, 147.

⁴² โปรดดู Detmer, Erster Teil, A., I., 2., p. 7; Grünwald, in: Teheran-Beiheft der ZStW 1974 (Hrsg. Jescheck), S. 94, 107; Keller, 2. Teil, § 21, II., S. 126, Fn. 360; Puppe, JR 1986, 205; Ranft, JuS 2003, 417, 424; Wolter, GA 1986, 143, 160.

⁴³ Grünwald, StV 1986, 243.

ส่วนในตัวอย่าง 2 การขโมยกับการใช้กำลังประทุษร้ายก็เป็นกรรมเดียวเช่นกัน กล่าวคือเป็นกรรมเดียวอันเกิดจากการตีความฐานความผิด⁴⁴ จึงเป็นวัตถุแห่งคดีเดียวกัน ศาลมีหน้าที่ต้องพิจารณาการกระทำทั้งสองส่วนของจำเลยแม้ว่าในคำฟ้องจะระบุมาแต่เพียงการขโมยเท่านั้น และหากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดเพียงในประเด็นเกี่ยวกับการขโมยสภาพเด็ดขาดตามกฎหมายของคำพิพากษาก็เกินความไปถึงการใช้กำลังประทุษร้ายด้วย ยัยการจะมาฟ้องจำเลยฐานทำร้ายร่างกายเป็นอีกคดีหนึ่งไม่ได้

ส่วนการพยายามทำแท้งกับการฆ่าผู้อื่นไม่ใช่กรรมเดียวตามมาตรา 90 ปัญหาตามตัวอย่าง 3 จึงเป็นวัตถุแห่งคดีหลายประการ ในคดีที่จำเลยถูกฟ้องฐานฆ่าผู้อื่น ศาลจึงไม่มีหน้าที่ต้องพิจารณาการพยายามทำแท้งด้วย และแม้ศาลจะมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นแล้ว ยัยการก็สามารถฟ้องจำเลยฐานพยายามทำแท้งได้ เพราะสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นไม่เกินความไปถึงการพยายามทำแท้งซึ่งเป็นวัตถุแห่งคดีอีกประการหนึ่งที่แตกต่างไป

3. ปัญหาว่าด้วยการแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี

ปัญหาว่าด้วยการแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดีเป็นปัญหาว่าศาลจะสามารถพิจารณาข้อเท็จจริงที่เพิ่งปรากฏในชั้นพิจารณา

แต่ไม่พิจารณาข้อเท็จจริงในคำฟ้องเดิม ทั้งนี้โดยไม่ต้องมีการแก้ไขคำฟ้องได้หรือไม่ หรือกล่าวอีกอย่างว่า ปัญหาประการที่สองนี้เป็นปัญหาว่าข้อเท็จจริงที่เพิ่งปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณา จะสามารถเข้ามาแทนที่ข้อเท็จจริงในคำฟ้องได้หรือไม่ แล้วข้อเท็จจริงในคำฟ้องก็จะหมดความหมายไป เนื่องจากฐานความผิดที่เป็น ประเด็นปัญหานั้น เข้ากันไม่ได้ (incompatible) ผู้กระทำสามารถกระทำได้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ไม่กระทำการที่ปรากฏในคำฟ้อง ก็กระทำการตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณา แต่ไม่สามารถกระทำทั้งสองอย่างได้ คำถามของปัญหาประการที่สองนี้จึงไม่ใช่ปัญหาที่ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นกรรมเดียวหรือไม่ (เพราะคำตอบก็จะเป็นหลายกรรมเสมอ) การขโมยของกับการรับของมาจากขโมยมิได้สัมพันธ์กันแบบกรรมเดียวแน่นอน แต่ประเด็นของปัญหาประการที่สองนี้อยู่ที่ว่า การกระทำที่ปรากฏในคำฟ้องกับการกระทำที่ปรากฏขึ้นมาใหม่ในชั้นพิจารณามีความสัมพันธ์อันทำให้เกิดความจำเป็นที่การกระทำทั้งสองจะต้องถูกพิจารณาในคดีเดียวกัน (Notwendigkeit der einheitlichen Aburteilung/ Necessity of the unified Sentencing)⁴⁵ หรือไม่ ทั้งนี้เพราะหากศาลฟังว่าผู้กระทำไม่ได้กระทำความผิดตามที่โจทก์บรรยายมาในคำฟ้อง (ลักทรัพย์ในตัวอย่าง 4 และการเป็นผู้ใช้ในตัวอย่าง 5) แต่ผิดตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏขึ้นในทางพิจารณาต่างหาก (รับของโจรในตัวอย่าง

⁴⁴ โปรดดู กรรณิรมย์ โกมลารขุน, ว่าด้วยการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง ตามความเห็นของศาลฎีกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก "เจตนาเดียว", วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม ถึงพฤษภาคม 2556, 93, 100.

⁴⁵ Schöneborn, MDR 1974, 531, 532 f.

4 และการเป็นตัวการร่วมในตัวอย่าง 5) ศาลก็จะสามารถลงโทษผู้กระทำโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ปรากฏในชั้นพิจารณาได้ มิใช่ต้องยกฟ้องคดีนี้แล้วรอให้อัยการฟ้องเป็นคดีใหม่ขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม เพื่อมิให้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้องถูกละเลยเมื่การกระทำในคำฟ้องกับการกระทำที่ปรากฏขึ้นในชั้นพิจารณาจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน และจะต้องเป็นความสัมพันธ์ตามกฎหมายด้วย ซึ่งจะทำให้ผู้กระทำสามารถคาดเดาได้ว่าเขาอาจจะต้องถูกพิจารณาพิพากษาในอีกฐานความผิดหนึ่งแม้ว่าเขาจะไม่ได้ถูกฟ้องในความผิดฐานนั้นก็ตาม การค้นหากฎหมายที่จะนำมาใช้วินิจฉัยว่าอย่างไรเป็นวัตถุแห่งคดีเดียว อย่างไรเป็นหลายวัตถุแห่งคดีสำหรับปัญหาประการที่สองนี้ จึงต้องไปค้นหาจากความสัมพันธ์ของฐานความผิดต่าง ๆ ใน ป.อ.

ตามตัวอย่าง 4 ความผิดฐานลักทรัพย์และรับของโจร (รวมถึงความผิดหลักและความผิดที่เชื่อมต่อกัน (Anschlussdelikte/ Connecting Offences) อื่น ๆ ด้วย) มีความสัมพันธ์กันแบบ alternative กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ไม่สามารถกระทำความผิดฐานรับของโจรได้ ส่วนผู้กระทำความผิดฐานรับของโจรก็ไม่สามารถกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ได้ การขโมยกับการรับของโจรจึงเป็นวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกัน แม้จำเลยจะถูกฟ้องในความผิดฐานลักทรัพย์ ศาลก็สามารถลงโทษจำเลยตามความผิดฐานรับของโจรได้ และหากศาลพิพากษาลงโทษจำเลยในความผิดฐานลักทรัพย์ (ซึ่งจำเลยไม่ได้ทำ) ไปแล้ว อัยการจะ

ฟ้องจำเลยตามความผิดฐานรับของโจรอีกไม่ได้ เพราะขอบเขตของสภาพเด็ดขาดตามกฎหมายของคำพิพากษาในความผิดฐานลักทรัพย์กินความมาถึงการกระทำความผิดฐานรับของโจรด้วย

ส่วนในตัวอย่าง 5 ความผิดฐานใช้ให้ผู้อื่นกระทำความผิดกับฐานเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดก็มีความสัมพันธ์ต่อกันในแง่ที่ว่า ความผิดทั้งสองฐานต่างอาศัยความผิดหลักเดียวกัน นั่นคือ ความผิดฐานลักทรัพย์ トラバドที่การกระทำความผิดหลักเป็นความผิดเดียวกัน วัตถุแห่งคดีย่อมกินความไปถึงการกระทำที่เป็นการใช้ การกระทำที่เป็นการสนับสนุน และการกระทำที่เป็นการร่วมกระทำความผิดของความผิดหลักนั้นได้ ดังนั้น แม้อัยการจะฟ้องว่าจำเลยเป็นผู้ใช้ให้กระทำความผิด แต่ในทางพิจารณาได้ความว่าจำเลยไปร่วมกระทำความผิด ศาลก็สามารถพิพากษาลงโทษจำเลยฐานเป็นตัวการร่วมได้ และหากศาลพิพากษาลงโทษจำเลยฐานเป็นผู้ใช้ไปแล้ว อัยการจะมาฟ้องจำเลยว่าเป็นตัวการร่วมเป็นคดีที่สองอีกไม่ได้ เพราะขอบเขตของสภาพเด็ดขาดตามกฎหมายของคำพิพากษาในความผิดฐานเป็นผู้ใช้กินความมาถึงการเป็นตัวการร่วมที่อาศัยความผิดหลักเดียวกันด้วย

■ ประโยชน์จากการศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดีต่อการปรับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

หากได้ศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดี เราจะสามารถแก้ปัญหามากมายประการเกี่ยวกับการปรับใช้บทบัญญัติหลาย ๆ มาตราใน ป.วิ.อ. ได้ ปัญหา

ว่าความหมายของคำว่า “ฐานความผิด”⁴⁶ ใน มาตรา 39 (4) ว่าหมายถึงฐานความผิด หรือ หมายถึงการกระทำของจำเลย⁴⁷ หรือดีกว่านั้น คือ หมายถึงกรรมเดียวตามหลักกฎหมาย เรื่องหลายบทหลายกระทง⁴⁸ กันแน่ เราก็ได้ ข้อสรุปแล้วตั้งแต่เบื้องต้นว่า วัตถุแห่งคดีไม่ใช่ ฐานความผิด (crimen) แต่เป็นเรื่องราวหรือ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของจำเลย (factum) หรือข้อถกเถียงว่าคำพิพากษาเสร็จ เด็ดขาดจำเป็นต้องถึงที่สุดหรือไม่⁴⁹ ก็เป็นอัน ยุติไปเมื่อเราได้ศึกษาหลักกฎหมายเรื่อง “สภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษา” สาเหตุที่กฎหมายเลือกใช้ถ้อยคำที่ต่างกัน คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด กับคำพิพากษาถึง ที่สุด เพราะกฎหมายประสงค์จะเน้นถึงสภาพ เด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาในแง่มุม ที่ต่างกัน ถ้อยคำว่าคำพิพากษา “เสร็จเด็ดขาด” หมายความว่าคำพิพากษามีสภาพเด็ดขาดใน ทางเนื้อหา (material) ส่วนคำว่าคำพิพากษา “ถึงที่สุด” หมายความว่าคำพิพากษามีสภาพ เด็ดขาดในทางรูปแบบ (formal) และคำ พิพากษาจะเสร็จเด็ดขาดได้ก็ต่อเมื่อต้องเป็น คำพิพากษาที่ถึงที่สุดแล้วเท่านั้น⁵⁰

ปัญหาการปรับใช้มาตรา 192 ที่ก่อให้เกิด ความไม่เป็นธรรมหลาย ๆ กรณี เช่น ในคำ พิพากษาฎีกาที่ 2624/2541 ที่จำเลยถูกฟ้อง ฐานลักทรัพย์ (มาตรา 364 ป.อ.) แต่ได้ความ ว่าจำเลยลักทรัพย์ตอนกลางคืน (มาตรา 365 ป.อ.) ศาลลงโทษจำเลยตามมาตรา 365 ไม่ได้ เพราะเกินคำขอ อันทำให้ผู้กระทำความผิด ไม่ได้รับโทษตามสัดส่วนความชั่วของเขาตาม หลักความชั่ว ทั้งยังส่งผลให้ความไว้นื้อเชื่อใจ ของประชาชนที่มีต่อองค์กรกระบวนการ ยุติธรรมลดน้อยลงไปอีกด้วย เมื่อวินิจฉัยปัญหา ข้อนี้อาศัยหลักเรื่องวัตถุแห่งคดี เราจะพบ ว่าศาลมีหน้าที่ต้องลงโทษจำเลยฐานลักทรัพย์ ตอนกลางคืน เพราะการลักทรัพย์ตอนกลางคืน อยู่ในขอบเขตวัตถุแห่งคดีอาญาเดียวกันกับการ ลักทรัพย์ที่ปรากฏในคำฟ้อง คำพิพากษา ลักษณะนี้ไม่ขัดกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดย คำฟ้องแน่นอน เพราะกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาไม่ได้คาดหวังให้โจทก์ทราบ ข้อเท็จจริงทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดของจำเลยแล้วบรรยายลงมาในคำฟ้อง กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลต่างหากที่จะ ต้องมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับ

⁴⁶ ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1089/2481 และ 1925/2541.

⁴⁷ ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 2019/2492 (ประชุมใหญ่), 783/2493, 4105/2541 และ 8910/2549.

⁴⁸ ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 168/2489, 602/2496, 1037/2501, 990/2506, 347/2508, 290/2543, 892/2544, 7028/2547, 680/2550, 6602/2551, และ 4209/2552.

⁴⁹ โปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 3116/2525, 765/2532, 4747/2533, 682/2537, 2927/2540, 4276/2540, 2757/2544, 6770/2546 ที่เห็นว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไม่จำเป็นต้องถึงที่สุด และโปรดดูคำพิพากษาฎีกาที่ 628/2536, 3238/2536, 4956/2536, 1275/2539, 2258/2540, 290/2543 ที่เห็นว่าคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดต้องเป็นคำพิพากษาที่ถึงที่สุดเสมอ และ โปรดดู คณิศ ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (วิญญูชน: กรุงเทพฯ, 2549), พิมพ์ครั้งที่ 7, น. 556, รชฎ เจริญจำ, หมายเหตุท้ายฎีกาที่ 2512/2537, อัยการนิเทศ กุมภาพันธ์ 2538, 31, 32, คณิต ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, น. 157 ที่เห็นด้วยกับความเห็นที่สองของศาลฎีกา.

⁵⁰ โปรดดู Roxin, § 52, marginal no. 2 et seqq. และ Kindhäuser, § 25, marginal no. 30 et seqq.

การกระทำความผิดของจำเลย แล้วถึงโทษจำเลยตามสัดส่วนของความชั่วของเขา สิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีก็มิได้ถูกระทบกระเทือนแต่อย่างใด เพราะจำเลยทราบอยู่ก่อนแล้วว่าขอบเขตของวัตถุแห่งคดีที่ตนถูกฟ้องนี้กินความไปแค่ไหน และจะต้องต่อสู้คดีอย่างไร

นอกจากนั้น การศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดียังช่วยให้เราตีความมาตรา 164 ว่าด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องได้อย่างถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมายอีกด้วย สิ่งใดที่เมื่อเพิ่มเติมลงไปคำฟ้องแล้ว จะไม่ทำให้วัตถุแห่งคดีในคดีนั้นเปลี่ยนแปลงไปเป็นวัตถุแห่งคดีอื่น มาตรา 164 ก็ให้เพิ่มเติมเข้าไปในคำฟ้องได้ และการทำเช่นนั้นก็จะไม่ทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดีแต่อย่างใด กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอนุญาตให้เพิ่มเติมฐานความผิดและรายละเอียดลงไปฟ้องได้ก็เพราะโดยปกติแล้วการแก้ไขเฉพาะฐานความผิดหรือรายละเอียดจะไม่ไปเปลี่ยนแปลงวัตถุแห่งคดีเดิมที่ปรากฏในคำฟ้อง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า แม้จะมีการแก้ไขฐานความผิดหรือรายละเอียดวัตถุแห่งคดีก็ยังคงเป็นวัตถุแห่งคดีเดิมอยู่นั่นเอง ปัญหาเช่นที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 801/2511 ที่ศาลไม่อนุญาตให้โจทก์แก้ไขเพิ่มเติมคำฟ้องจากเดิมที่ฟ้องจำเลยในความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา 295 ป.อ. มาเป็นฐานทำร้ายร่างกายบทหนักตามมาตรา 297 ป.อ. เพราะผู้เสียหายเจ็บป่วยด้วยอาการทุกขเวทนาเกิน 20 วัน จะไม่เกิดขึ้นหากได้มีการศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดี ทั้งนี้เพราะการทำร้ายร่างกายเป็นกรรมเดียว จึงเป็นวัตถุแห่งคดีเดียวที่ศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาในคดีเดียวกัน

ท้ายที่สุด การศึกษาเรื่องหน้าที่ 2 ประการของคำฟ้อง หน้าที่ในการกำหนดขอบเขตและหน้าที่ในการให้ข้อมูล ก็จะช่วยให้ความเข้าใจในเรื่องความสมบูรณ์ของคำฟ้องชัดเจนและถูกต้องยิ่งขึ้น มาตรา 158 (1) – (4) และ (6) – (7) มีขึ้นเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ถูกกล่าวหาและอัยการในคดีอาญา ส่วนมาตรา 158 (5) มีขึ้นเพื่อกำหนดขอบเขตของวัตถุแห่งคดีในคดีนั้น ๆ หากคำฟ้องขาดส่วนที่เป็นการให้ข้อมูลแก่ผู้ถูกกล่าวหาและอัยการในคดีอาญา คำฟ้องนั้นยังเป็นคำฟ้องที่ชอบด้วยกฎหมายและศาลสามารถสั่งให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมส่วนที่ขาดหายไปได้ แต่หากคำฟ้องใดขาดข้อมูลที่ระบุขอบเขตของวัตถุแห่งคดี คำฟ้องนั้นไม่สามารถแก้ไขได้ เป็นคำฟ้องที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายเพราะขาดเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี ศาลต้องสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

จากการศึกษาหลักกฎหมายเรื่อง “วัตถุแห่งคดี” ทั้งหมดนี้ เราจะเห็นถึงความผิดพลาดของสมมติฐานในตอนต้น กล่าวคือ เราเข้าใจในตอนต้นว่าในการศึกษาเรื่องวัตถุแห่งคดีซึ่งเป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะต้องศึกษาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หลัก ne bis in idem หลักการดำเนินคดีอาญาโดยอาศัยคำฟ้อง หลักการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนและเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา แล้วเราก็หวังว่าเราจะได้อำนาจจากหลักกฎหมายเหล่านั้นว่าวัตถุแห่งคดีอาญาควรจะมีขอบเขตอย่างไร อย่างไรก็ตาม ผลของการศึกษาหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เรากลับไปได้อำนาจว่าวัตถุแห่งคดีอาญามีขอบเขตแค่ไหนจากหลักกฎหมาย

อาญาสารบัญญัติ กล่าวคือ หลักกรรมเดียว ในภาคทั่วไปของกฎหมายอาญาสารบัญญัติ หรือหลักกฎหมายของฐานความผิดแต่ละฐาน ในภาคความผิดของกฎหมายอาญาสารบัญญัติ สิ่งนี้เองตอกย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์อัน แน่นแฟ้นระหว่างกฎหมายอาญาสารบัญญัติ กับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และใน ทางกลับกัน ก็ตอกย้ำให้เห็นถึงความล้มเหลว ของความพยายามที่จะพัฒนาหลักกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาให้เป็นเอกเทศแยก ต่างหากจากกฎหมายอาญาสารบัญญัติ⁵¹

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอในการวินิจฉัย เรื่องวัตถุแห่งคดีที่เพิ่งได้กล่าวจบมาแล้วนี้ ยังไม่ใช่ข้อเสนอที่สมบูรณ์แบบ แต่ยังคงต้องการ การพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความชัดเจน และความเข้าใจสำหรับนักกฎหมายทั่วไป ในประเด็นปัญหาประการแรก ปัญหาว่าด้วย ขอบเขตของการกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี มีกรณีที่สุดตร “กรรมเดียว = วัตถุแห่งคดีเดียว” ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ กรณีที่ผู้กระทำความผิดต่อเนื่อง เช่น บุกรุกเข้าไปในเคหสถานของผู้อื่น แล้ว ระหว่างนั้นก็กระทำความผิดอื่น ๆ อีก เช่น ฆ่าผู้อื่น ข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น ความผิด ทั้ง 3 ฐานความผิดนี้สัมพันธ์กันแบบกรรมเดียว

จึงเป็นวัตถุแห่งคดีเดียวด้วย แต่นั่นหมายความว่า หากศาลมีคำพิพากษาในความผิดฐานบุกรุก เข้าไปในเคหสถานจนคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด แล้ว จะมาฟ้องผู้กระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่น หรือฐานข่มขืนกระทำชำเราอีกไม่ได้ สถานการณ์จะยิ่งเลวร้ายลงหากความผิด ต่อเนื่องเป็นความผิดฐานเป็นสมาชิกในองค์กร อาชญากรรม ซึ่งเป็นความผิดต่อเนื่องที่กิน ระยะเวลายาวนานมาก และระหว่างนั้น ผู้กระทำก็มักกระทำความผิดฐานอื่น ๆ ด้วย เสมอ หากผู้กระทำความผิดถูกศาลพิพากษา ลงโทษฐานเป็นสมาชิกในองค์กรอาชญากรรม จนคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว จะมาฟ้อง เขาในความผิดฐานอื่น ๆ ที่เขาได้ทำลงใน ระหว่างที่เป็นสมาชิกในองค์กรอาชญากรรมนั้น ไม่ได้อีกเลย

ส่วนในประเด็นปัญหาประการที่สอง ปัญหา ว่าด้วยการแทนที่การกระทำอันเป็นวัตถุแห่งคดี จะต้องมีการศึกษาฐานความผิดในภาค ความผิดของกฎหมายอาญาสารบัญญัติอย่าง ละเอียดถี่ถ้วน เพื่อแสวงหาความสัมพันธ์ แบบอื่น ๆ นอกจากแบบ alternative ที่อาจมีผล ทำให้เกิดความจำเป็นที่การกระทำทั้งสอง จะต้องถูกพิจารณาในคดีเดียวกัน

⁵¹ ความพยายามที่จะพัฒนาหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้เป็นเอกเทศแยกต่างหากจากกฎหมายอาญาสารบัญญัติ เริ่มต้น ขึ้นในประเทศเยอรมนีในช่วงทศวรรษที่ 20 ของคริสต์ศตวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือ เมื่อ Prof. Dr. James Goldschmidt ได้ตีพิมพ์ หนังสือเรื่อง *Der Prozess als Rechtslage (The Process as Legal Status)* เมื่อปี ค.ศ. 1925 ความพยายามดังกล่าวได้รับการ สานต่อจาก Prof. Dr. Wilhelm Sauer ที่ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *Allgemeine Prozessrechtslehre (General Theory of Procedure Law)* ในปี ค.ศ. 1951

ความพยายามนี้แม้จะไม่สามารถทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเอกเทศแยกต่างหากจากกฎหมายอาญาสารบัญญัติ ได้สำเร็จ แต่ได้ทำให้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพัฒนาในเชิงทฤษฎีขึ้นเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากหลักทฤษฎีเรื่องเงื่อนไข ให้อำนาจดำเนินคดี และเรื่องกระบวนการดำเนินคดี.

■ บรรณานุกรม

- กรรภิรมย์ โกมลารขุน. (2556). ว่าด้วยการกระทำความผิดหลายบทหลายกระทง ตามความเห็นของศาลฎีกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก “เจตนาเดียว”. วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์ มหวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มีนาคม ถึงพฤษภาคม 2556. 93.
- คณิต ณ นคร. (2555). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- คณิง ภาไชย. (2551). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 9, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- รชฏ เจริญจำ, หมายเหตุท้ายฎีกาที่ 2512/2537, อัยการนิเทศ กุมภาพันธ์ 2538, 31.
- Beling, Ernst: Deutsches Reichstraßprozessrecht mit Einschluss des Strafgerichtsverfassungsrechts, Berlin 1928.
- Bertel, Christian: Die Identität der Tat, Dissertation Vienna 1970.
- Beulke, Werner: Der prozessuale Tatbegriff – Anmerkungen zur neueren Entwicklung des Verhältnisses des prozessualen zum materiell-rechtlichen Tatbegriff, in: 50 Jahre Bundesgerichtshof – Festgabe aus der Wissenschaft, Band IV (Hrsg. Canaris, Claus-Wilhelm u.a.), München 2000, 781.
- Davidson, Donald: Zur Individuation von Ereignissen, in: Handlung und Ereignis, 233.
- Detmer, Hubert: Der Begriff der Tat im prozessualen Sinn, Dissertation Bonn 1989.
- Gillmeister, Ferdinand: Zur normativ-faktischen Bestimmung der strafprozessualen Tat, NStZ 1989, 1.
- Grünwald, Gerald: Anmerkung zum BGH 23, 141 ff. (BGH v. 5.11.1969), in: JZ 1970, 330.
- Die materielle Rechtskraft im Strafverfahren der Bundesrepublik Deutschland, in Deutsche strafrechtliche Landesreferate zum IX. Internationalen Kongreß für Rechtsvergleichung Teheran 1974 (Hrsg. Jescheck, Hans-Heinrich), Teheran-Beiheft der ZStW 1974, Berlin 1974, 94.
- Herzberg, Rolf Dietrich: Ne bis in idem – Zur Sperrwirkung des rechtskräftigen Strafurteils, JuS 1972, 113.
- Hruschka, Joachim: Der Begriff der „Tat“ im Strafverfahrensrecht, JZ 1966, 700.
- Jescheck, Hans-Heinrich: Anmerkung zu BGH, Urteil von 10.01.1956 – St E 11/55, in: JZ 1957, 29, 30;
- Keller, Christoph: Zur tatbestandlichen Handlungseinheit, Dissertation Berlin 2004.
- Kindhäuser, Urs: Strafprozessrecht, 2, Aufl., Nomos, Baden-Baden, 2010.

- Löwe, Ewald/ Rosenberg, Werner: Die strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz – Großkommentar, 25. Aufl. (Hrsg. Erb, Volker u.a.), Berlin 2006.
- Moore, Michael S.: Act and Crime, Oxford University Press, 1993.
- Oehler, Dietrich: Die Identität der Tat, in: Festschrift für Ernst Heinrich Rosenfeld zu seinem 80. Geburtstag, Berlin 1949, 139.
- Puppe, Ingeborg: Anmerkung zum Beschluss des OLG Hamm v. 9. 9. 1985, in: JR 1986, 205.
- Ranft, Otfried: Strafprozessrechts, JuS 2003, 417.
- Roxin, Claus, Anmerkung zum BGH 32, 215 (v. 21. 12. 1983), in: JR 1984, 346.
- Roxin, Claus: Strafverfahrensrecht, 27. Aufl., C.H. Beck, München, 2012.
- Schmidt, Eberhardt: Lehrkommentar zur Straffprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz, Teil I, Göttingen 1964.
- Schöneborn, Christian: Alternativität der Handlungsvorgänge als Kriterium des strafprozessualen Tatbegriffs, MDR 1974, 529.
- Schwinge, Erich: Identität der Tat im Sinne der Strafprozessordnung, ZStW 1932, 203.
- Searle, John R.: Die Konstruktion der gesellschaftlichen Wirklichkeit, Rowohlt: Hamburg, 1997.
- Volk, Klaus/ Engländer, Armin: Grundkurs StPO, 8. Aufl., München 2013.
- Wolter, Jürgen, Strafverfahrensrecht und Strafprozessreform, GA 1986, 143.
- Wolter, Jürgen: Tatidentität und Tatumgestaltung im Strafprozess – Zur Begründung eines normativ-funktionalen Tatbegriffs, GA 1986, 143.

